

**КОНФЕСІЙНА ПАЛІТРА УМАНЩИНИ В ХІХ СТ.:
ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ**

У статті розкриваються особливості, структура та репрезентативність основних груп джерел з історії співіснування конфесійних осередків Уманщини в ХІХ ст. Зроблено акцент на тому, що основу джерельної бази обраної теми є неопубліковані матеріали з державних архівів України та музеїв. Запропоновано класифікацію джерел в залежності від форми викладу, цільового призначення, місця зберігання тощо. Охарактеризовано окремі групи документів з точки зору їх інформативності з наведенням конкретних прикладів з історії релігійних громад в регіоні. Звернено увагу на важливість використання в дослідженнях із подібної проблематики матеріалів періодичної преси, статистичних довідників та пам'ятних книг як частини джерел особового походження. Проаналізовано діяльність російської імперської влади, яка ліквідувала структурну організацію уніатської церкви, послабила соціально-економічне римо-католиків та суспільно-політичне становище іудеїв Уманщини, при цьому всіляко підтримувало і утверджувало Православну Церкву на Уманщині. Зроблено висновок про важливість дослідження історії релігійних осередків Уманщини та репрезентативність джерельної бази даної наукової проблеми.

Ключові слова: акти, джерела, книги, трансформація, конфесія, церква, костели, синагоги, православні, католики, греко-католики, іудеї, хасидизм.

На сучасному етапі конфесійний чинник набуває дедалі більшого значення в українському державотворенні та формуванні цивілізованого і гідного українського суспільства. Це, таким чином, зумовлює актуальність дослідження місця та ролі релігійних громад в конфесійних трансформаціях на Уманщині в ХІХ ст. Адже саме в цей період своїм корінням входять як формування загальної релігійної панорами в регіоні, так і проблеми міжконфесійних і міжетнічних взаємин. Реалізація цього завдання є неможливою без ґрунтовного переосмислення усього історичного шляху українського народу, відображення історичних реалій в наявних джерелах, їх публікації та використання у вітчизняній історіографії.

Документи, які відтворюють історію конфесійних осередків Уманського повіту Київської губернії в 1793-1917 рр. є досить розпорошеними.

Джерельною базою даної наукової проблеми дослідження є матеріали, що зберігаються в архівних установах, опубліковані матеріали (офіційні документи царського уряду, місцевої влади, законодавчі акти, збірники документів, статистичні матеріали, адрес-календарі, періодична преса, публіцистика). Джерела з історії

конфесійного життя Уманщини виявлені у фондах Центрального державного історичного архіву України в м. Києві (ІЦІАК України), Державного архіву Київської області (ДАКО), Інституту рукопису НБУ імені В. Вернадського (ІР НБУ) та Уманського краєзнавчого музею (УКМ).

Зважаючи на малодослідженість теми і те, що вона належить до кола наукових проблем загальноукраїнського та регіонального рівнів, автор намагалася вивчити та використати максимальну кількість архівних матеріалів.

Уся джерельна база проблематики дослідження представлена такими групами:

1. Законодавчі (нормативні) акти опубліковані у Повному зібранні законів Російської імперії (2 та 3 збірки) та окремими томами, царські укази;

2. Діловодна документація. Основні положення роботи підкріплені саме цими документами, які умовно поділено на документацію центральних урядових установ, місцевих органів влади та звітну документацію. Документи створювалися у процесі функціонування таких установ, як Синод, Сенат, канцелярії військових та цивільних генерал-губернаторів ІЕ канцелярії київського митрополита, консисторія

благочиній, органів місцевого громадського самоврядування (земських управ, міських дум, волосних і сільських правлінь) та парафіяльних керівництв (настоятелів храмів, церковних старост), що мали відношення до релігійного життя на Уманщині.

Названі інститути мали такі документи: актові (накази, розпорядження, циркуляри, статuti, інструкції); контрольно-звітна документація (доповіді, донесення, рапорти, звіти); епістолярні (секретні, офіційно-ділові, приватні); документи діловодства (протоколи засідань з'їздів духовенства, журнали засідань консисторій і благочиній, судові справи духовенства, заяви, скарги, доноси, штатні розклади по церквах, розписки про отриманні державного жалування, прибутково-розхідні книги); статистичні відомості (інформація про єпархії, благочинія, храми, монастирі, дані про кількість православного та іновірного населення за єпархіями).

Найбільш поширеними є документи, які про-дукувались консисторіями, духовними правліннями, канцеляріями, рабинатами, деканатами, парафіяльними священно- та церковнослужителями. Крім того, входження Уманського повіту до складу Київської губернії зумовило відкладення архівної документації у фонди, що мають відношення до історії конфесій регіону: губернського і повітового правління, генерал-губернаторства, губернського статистичного комітету.

3. Матеріали статистики: статистичні відомості Київської єпархії, статистика Київської губернії, що подавалася у щорічних «Пам'ятних книгах Київської губернії». Статистичні матеріали дають найбільш повну і корисну інформацію про етноконфесійний стан Уманщини. Статистичні відомості допомогли виконати кількісний аналіз чисельності населення за національною та конфесійною ознаками, виявлення динаміки релігійних громад, визначити рівень розвитку освіти. Аналіз та обробка статистичних матеріалів дали змогу простежити динаміку розвитку конфесій у цілому.

4. Часописи. У нашому дослідженні використано провідний часопис Православної Церкви «Киевские епархиальныѳ ведомости», в яких розмішувалася значна кількість публіцистичного матеріалу, висвітлювалися проблеми і перспективи розвитку православ'я та інших конфесій у регіоні тощо;

5. Матеріали довідкового характеру: до цієї групи джерел належать календарі, адрес- календарі, пам'ятні книжки, довідкові книги, путівники, у яких було подано аналіз та матеріали з етноконфесійної картини Уманського повіту другої половини ХІХ - початку ХХ ст.

Значний документальний матеріал міститься у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, зокрема було використано для роботи фонди: «Київська Духовна консисторія» (ф. 127), «Канцелярія Київського, Волинського, Подільського генерал-губернатора» (ф. 442), «Канцелярія Київського військового губернатора» (ф. 533), «Колекція документів Волинського музею 1400-1932 рр.» (ф. 2227), «Звенигородсько-Уманський римо-католицький деканат 1782-1909 рр.» (ф. 1043), «Уманський рабинат» (ф. 1165), «Уманський монастир» (ф. 2081).

Найбільш наповненим є фонд «Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора (1796-1916 рр.)». У 1796 р. з ліквідацією намісництв і утворенням губерній була створена посада київського військового губернатора, який одночасно був (до 1798 р.) Малоросійським генерал-губернатором, влада якого поширювалася на Лівобережну Україну. Указом Сенату від 9 вересня 1801 р. «О подчинении пограничных губерний военным губернаторам» «киевскому военному губернатору была подчинена Минская губерния, находившаяся под его управлением до 1826 г. Указом от 24 февраля 1832 г. киевский военный губернатор был назначен также генерал-губернатором Подолии и Волыни». З того часу Київська, Подільська та Волинська губернії за офіційним адміністративно-територіальним поділом склали «Юго-Западный край». Генерал-губернатор був найвищим представником царату в підпорядкованих губерніях [1]. Йому підкорялися всі місцеві, громадянські та військові відомства. Підвідомчий був Міністерству Внутрішніх Справ. Ліквідований наказом від 30 жовтня 1914 р., але ліквідаційний період тривав до 1916 р. [2, с. 50]

Фонд містить справи зі звітами губернаторів Київської, Подільської, Волинської губерній про стан православного і латинського духовенства, «уничтожение Унии и преобразование евреев»¹, про політичний нагляд за діяльністю римо-католицького духовенства та різних церковних братств, установ, товариств і шкіл, спостереження за релігійними службами та антиросійськими виступами римо-католицьких священників. У фонді знаходяться дані про кількісний склад духовенства, чисельність парафіян, костьолів, монастирів, каплиць, таємних польських шкіл та національно налаштованих релігійних організацій, про церковне землеволодіння, кріпаків та інвентарі. Фонд зберігає нака-

¹ Див.: ПЦДАК України, ф. 442, оп.1, спр. 7354, арк. 9-24 зв.

зи, розпорядження, повідомлення Київського, Подільського і Волинського військового генерал-губернаторів з приводу закриття костьолів, монастирів і каплиць, про карально-репресивні заходи, спрямовані на зменшення впливу римо-католицького духовенства на населення Київської губернії, про покарання католицьких священників за антиросійську та антиправославну діяльність.

З'ясовуючи адміністративну структуру православ'я в регіоні, нами проаналізовано та використано архівні збірки Київської духовної консисторії, які були створені не пізніше 1700 р. У період з 1789 до 1832 рр. носила назву Київська духовна декастерія. Це був адміністративний орган православної церкви в межах Київської єпархії, їй належала адміністративна, виконавча і судова влада. Ліквідована в березні 1919 р. [2, с. 233] Фонд зберігає описи 589-595, в яких містяться рапорти сіл Уманського повіту, описи 702-906, в яких подається інформація про призначення, переведення, звільнення з приходів Уманського повіту православних священників. Описи 1009—1011 містять клірові відомості церков Уманського повіту з 1793 по 1913 рр. У справах опису 1023 зберігаються відомості про стан церков і духовенства, статистичні відомості про євреїв, католиків, лютеран, штурдистів та інших віруючих в Уманському повіті, досить детальні описи сіл і церков Київської єпархії за 1838-1919 рр.

Колекція документів Волинського музею 1400-1932 рр. надійшла до Центрального державного історичного архіву в м. Києві з ЦНБ АН УРСР в червні 1979 р. у стані листового й компактного розсіпу загальною кількістю документів 6145. Фонд склався ще у дореволюційний час у Волинському музеї (м. Житомир) і являє собою лише частину відомої колекції рукописів. У 1932 р. цю збірку було передано до Всенародної бібліотеки України. Це переважно документи з історії церкви (православної, уніатської та католицької). У фондах зберігається значна кількість документів російських та польських адміністративних установ і громадських організацій, що стосуються політики, управління й економіки, матеріали з історії міст, генеалогічні, метричні та особові документи.

У фонді «Колекція документів Волинського музею» вивчено документи та матеріали про історію конфесій на Уманщині, а саме: «Книга візитацій Піддубецького, Страплівського, Дубенського, Жидичинського, Тулинського, Дерманського, Уманського, Низкиницького, Малійовецького, Зимненського, Булостоцького та Луцького базиліанського монастирів із зазначенням належних до них парафій, за

описом 1799-1820 рр.» (Справа 508), «Нотатки невстановленої особи з історії Римо-Католицької церкви. Друга половина XIX ст.» (Справа 829) та «Конспекти Ю. Вольницької (перша половина XIX ст.)» (Справа 887). Вони дають змогу з'ясувати становище греко-католицького та римо-католицького духовенства на Уманщині впродовж XIX ст., охарактеризувати їх суспільно-економічну, громадсько-благодійницьку та політичну діяльність. У них подано матеріали, пов'язані з внутрішнім життям римо-католицьких священників, а саме: статuti різних церковних конгрегацій, пасторські листи єпископів до парафіян і духовенства, їх накази та розпорядження з приводу канонічних та економічних сторін життя єпархії. У фонді зберігаються списки єпископів, духовенства та окремі відомості про кількість костьолів та монастирів на Правобережній Україні.

Діяльність Київських митрополитів з 1844 до 1917 рр. відображено у фондах канцелярії Київського митрополита (ЦДІАК України, ф. 182) та Київської духовної консисторії (ЦДІАК України, ф. 127). Документи цього фонду дозволяють простежити зміну статусу митрополитів. Фонди канцелярії Київського митрополита та Київської духовної консисторії склали особливу цінність для нашого дослідження.

Архієреї, що очолювали українські єпархії, за посередництва канцелярії Київського митрополита отримували документацію з Синоду. Безпосередньо з синодальної канцелярії єпископи отримували віддруковані статuti та інструкції і передавали їх до консисторій. Як і митрополит, архієреї вели широке листування зі світськими та духовними установами вищого рангу (імператором, Синодом) та їм підвідомчими (благочиніями, парафіяльним духовенством).

Різнманітною є документація, яку продукували єпархіальні установи - консисторії, духовні правління та благочинія. Це документи звітно-статистичного характеру, метричні відомості, судові рішення консисторій, дані з фінансово-облікових і господарських справ єпархій, протоколи засідань.

Діяльність конфесійних осередків в Уманському повіті Київської губернії можна вивчати зь справами таких фондів як «Уманський рабинат «Буцький рабинат», «Звенигородсько-Уманський» римо-католицький деканат» тощо.

Окрему частину джерел складають матеріали, що знаходяться у фонді «Київське губернське жандармське управління». Тут є багатий фактичний матеріал про переслідування ксьондзи, каральні методи самодержавства у плані приду -

шення агітаційних виступів римо-католицького духовенства, повні характеристики священників, аналіз їх діяльності та особливості їх приватного життя. У зібранні також є відомості про кількість таємних польських шкіл, костьолів, монастирів та каплиць, циркулярні приписи та накази і розпорядження про таємний нагляд за Богослужіннями та ксьондзами, детальні рекомендації про політично-неблагонадійних священників, описи різних релігійних об'єднань римо-католицьких парафіян та їх діяльність, агентурні повідомлення.

Системному дослідженню сприяє опрацювання фондів Державного архіву Київської області (ДАКО): «Київське губернське правління» (ф. 1), «Канцелярія Київського губернатора» (ф. 2), «Київська губернська будівельна і дорожня комісія» (ф. 44), «Київський губернський статистичний комітет (1835-1919 рр.)» (ф. 804), «Уманське повітове правління» (ф. 1339), «Тальнівське повітове правління» (ф. 1009).

Невеликими за кількістю й обсягом, але важливими для нашого дослідження, є документи фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, зокрема Уманська колекція (ф. XXIV, справи 2295, 2310, 2359, 2374), збірка Новицького (ф. II). З останнього фонду історія конфесійного життя на Уманщині представлена сповідальними розписками (справи 24495-24530) та статистичними відомостями про духовенство, церкви, населення та метричні записи (справи 29828-29841).

Архівні джерела доповнюють опубліковані документи. Багатий документально-актовий матеріал міститься в «Полном Собрании Законов Российской империи» (ПСЗРИ) (зібрання 1-е, 2-е, 3-є, СПб., 1830-1917 рр.). Звід законів дає змогу прослідкувати відносини кліру з представниками урядових структур, визначити головні напрями роботи урядовців для зменшення впливовості представників католицької церкви та єврейських общин на населення імперії, охарактеризувати саму структуру законодавчих актів від владно-погрозових (акти 1830-1831, 1842-1844, 1860-1866 рр.), до ліберальних (акти 1905-1907 рр.), прослідкувати територіально-адміністративні зміни парафій, деканатів та самої єпархії, які відбувалися протягом XIX - початку XX ст.

З опублікованих джерел також використано інші зібрання наказів імператорів та Синоду, статутів, законодавчих актів [3] та інструкцій. Останні виходили окремими виданнями і розсилалися по всіх єпархіальних центрах [4].

Важливим джерелом є церковна періодика другої половини XIX ст., зокрема «Киевские Епархиальные Ведомости», які почали виходити з 1 березня 1861 р. Програма нового видання розроблена під керівництвом високопреосвященко-го Митрополита Київського і Галицького Арсенія та схвалена Святішим Синодом 12 січня 1861 р. Завданням друкованого органу було своєчасно ознайомлювати парафіяльне духовенство з важливими церковними подіями та новинами. Першими редакторами Єпархіальних Відомостей стали кафедральний протоієрей І.М. Скворцов та священник П.Г. Лебединцев. Спочатку газета виходила двічі на місяць і складалася з двох частин: офіційної і неофіційної, духовної літератури [5, с. 135]. У другій половині XIX ст. у «Киевских Епархиальных Ведомостях» найчастіше друкувалися історико-статистичні матеріали про духовенство єпархії та Уманського повіту зокрема. На сторінках Єпархіальних Відомостей побачило світ десятки публікацій, які мали відношення до церковної історії краю 1775-1861 рр. Ці дослідження релігійного минулого були досить нерівнозначними за повнотою і ступенем науковості, достовірності, за методологічними підходами. Давалися ознаки як загальна ситуація в Російській імперії та на Уманщині, так і принципи формування редакцією неофіційних частин «Киевских Епархиальных Ведомостей». Відомості почали виходити саме в період назрівання та здійснення важливих внутрішніх реформ Російської держави, що безпосередньо стосувалося як самого духовенства, так і його пастирської діяльності.

Серед статистичних джерел виділяються загальноросійські та губернсько-єпархіальні видання довідкового та статистичного характеру. Це, перш за все, фундаментальні видання «Весь Юго-Западный край...» [6, с. 605-628] та «Алфавитный указатель населённых пунктов, вошедших в настоящий список» [7, с. 1549-1674], які у розділах про Уманський повіт містять статистичну інформацію про населення, церкви, духовенство тощо.

Серед багатьох видань в Україні другої половини XIX - початку XX ст. важливе місце займають видання «Памятных книг Киевской губернии» [8-30], які були серійними і видавалися Київським Губернським Статистичним комітетом з 1856 по 1915 рр. Вони містять статичний матеріал про повіти Київської губернії та м. Києва з додатком Адрес - Календаря губернії. Видання подавали динаміку чисельності населення і закономірності його життя. Друкувалися матеріали про склад та діяльність адміністративної, судової, виконавчої гілок

влади та громадських організацій повітів. Подавалися статистичні відомості про торгівлю, промисловість, сільськогосподарське виробництво, землеробство в губернії.

Видання «ГПамятной книги Киевской губернии» не обминало увагою діяльність церковних організацій та конфесійних осередків, які існували в Уманському повіті Київської губернії. Опрацьована з цих видань довідково- статистична інформація використовувалась для перевірки достовірності інших джерел, оскільки вона була підготовлена офіційними державними статистичними органами.

Сьогодні від генерального корпусу джерел через різні об'єктивні та суб'єктивні обставини, вціліла невелика частина. Комплексний аналіз джерел різного походження і видової ознаки та подальша евристична робота дозволяють з достатньою мірою достовірності проаналізувати

конфесійний вимір розвитку Уманського повіту Київської губернії у 1793-1917 рр. й реалізувати поставлені завдання.

Отже, різномірний характер джерел, залучення для вирішення дослідницьких цілей, диференційований підхід до їх вивчення та використання, поглиблений джерелознавчий аналіз та відпрацювання деяких спеціальних методик дають можливості дослідникам вирішити поставлені завдання. Таким чином, результати опрацювання друкованих і рукописних матеріалів, архівних, музейних і бібліотечних зібрань, робота щодо виявлення опублікованих джерел дозволяють стверджувати, що наявні матеріали, хоча і є розпороченими, в цілому являють собою комплекс, який може служити репрезентативною базою для дослідження виміру конфесійного життя на Уманщині під впливом центральної російської влади.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX - початок XX століття / НАН України: Інститут історії України / Валентина Степанівна Шандра. - К., 2005. - 428с. : іл. - Бібліогр.: в кінці розділів.
2. Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве. Путеводитель. - К., 1958. - 348 с.
3. Никотин И.А. Столетний период (1772-1872) Русского законодательства в воссоединенных от Польши губерниях и законодательство о евреях (1649-1876): в 2 т. / И.А. Никотин. - Вильна, 1886. - Т. 1. - 380 с.; Т.2. - 420 с.
4. Руководственные для православного духовенства указы Святейшего Правительствующего Синода 1721-1878.-М.: Типография М.Н. Лаврова и К., 1879.-500 с.
5. Кузнец Т. Православне духовенство Уманського повіту за матеріалами «Київських Епархиальних Ведомостей» / Тетяна Кузнец // Київська старовина. - 2004. - №1. - С. 135-148.
6. Весь Юго-Западный край. Справочная и Адресная книга по Киевской, Подольской и Волынской губерниям / Составлена Юго-Западным отделением Российской Экспертной Палаты под общим наблюдением проф. М.В. Довнар-Запольского и под ред. преподавателя Киевского Коммерческого Института А.И. Ярошевича. - [изд. 1-е]. - К.: Изд. Тов-ва Л.М. Фиш и П.Е. Вольсов, 1915. - 1116 с.
7. Алфавитный указатель населённых пунктов, вошедший в настоящий список. - Б.м., 1900. - 1896 с.
8. Памятная книжка Киевской губернии на 1857 г.-К. 1857. - 387 с.
9. Памятная книжка Киевской губернии на 1890 г.-К. 1890. -148 с.
10. Памятная книжка Киевской губернии на 1892 г.-К. 1891. -337 с.
11. Памятная книжка Киевской губернии на 1894 г.-К. 1893. - 307 с.
12. Памятная книжка Киевской губернии на 1895 г. - К. 1895. - 265 с.
13. Памятная книжка Киевской губернии на 1896 г. - К. 1896. -334 с.
14. Памятная книжка Киевской губернии на 1897 г. - К. 1897. -294 с.
15. Памятная книжка Киевской губернии на 1898 г.-К. 1898. - 384 с.
16. Памятная книжка Киевской губернии на 1899 г.-К. 1899. -398 с.
17. Памятная книжка Киевской губернии на 1900 г.-К. 1899. - 552 с.
18. Памятная книжка Киевской губернии на 1901 г.-К. 1900. -618с.
19. Памятная книжка Киевской губернии на 1902 г. - К. 1901. - 464 с.
20. Памятная книжка Киевской губернии на 1903 г.-К. 1902. - 372 с.
21. Памятная книжка Киевской губернии на 1904 г.-К. 1904. -470 с.
22. Памятная книжка Киевской губернии на 1906 г.-К. 1905. -192 с.
23. Памятная книжка Киевской губернии на 1907 г.-К. 1906. - 274 с.
24. Памятная книжка Киевской губернии на 1909 г.-К. 1908. - 475 с.
25. Памятная книжка Киевской губернии на 1910 г.-К. 1909. -521 с.
26. Памятная книжка Киевской губернии на 1911 г.-К. 1911. -536 с.

27. Памятная книжка Киевской губернии на	1912г. - К., 1911.	- 564 с.
28. Памятная книжка Киевской губернии на	1913г. - К., 1912.	- 579 с.
29. Памятная книжка Киевской губернии на	1914г. - К., 1914.	- 560 с.
30. Памятная книжка Киевской губернии на	1915г. - К., 1915.	- 534 с.

© Ольга Скус
(Умань)

КОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ПАЛИТРА УМАНЩИНЫ В XIX В.: ОСОБЕННОСТИ ИСТОЧНИКОВОЙ БАЗЫ

В статье раскрываются особенности, структура и репрезентативность основных групп источников по истории сосуществования конфессиональных организаций Умани в XIX в. Сделан акцент на том, что основой источниковой базы темы есть неопубликованные материалы из государственных архивов Украины. Предложена классификация источников в зависимости от формы изложения, целевого назначения, места хранения и др. Охарактеризованы отдельные группы документов с точки зрения их информативности с указанием конкретных примеров из истории религиозных общин в регионе. Обращено внимание на важность использования в исследованиях с подобной проблематики материалов периодической печати, статистических справочников и памятных книг как части источников личного происхождения. Проанализирована деятельность российской имперской власти, ликвидировала структурную организацию униатской церкви, ослабила социально-экономическое римо-католиков и общественно-политическое положение иудеев Умани, при этом всячески поддерживало и укрепляло Православную Церковь на Уманщине. Сделан вывод о важности исследования истории религиозных организаций Умани и репрезентативности источниковой базы данной научной проблемы.

Ключевые слова: акты, источники, книги, трансформация, конфессия, церковь, костелы, синагоги, православные, католики, греко-католики, иудеи, хасидизм.

© Olha Skus
(Uman)

THE CONFESSIONAL PALETTE OF UMAN IN THE NINETEENTH CENTURY: THE PECULIARITIES OF SOURCE BASE

The article describes the features, structure and representation of major groups of sources on the history of confessional Uman cells coexistence in the nineteenth century. The focus was made on the fact that the basis source of chosen theme is unpublished materials from state archives and museums of Ukraine. The classification of sources was offered depending on the form of presentation, purpose, storage and so on. The separate document groups characterized in terms of their information content with their specific example guidance from the history of the religious communities in the region. Attention is paid on the importance of using material issues in research of periodicals, statistical reference books and commemorative books as sources of personal origin.

The implementation of this task is impossible without a thorough rethinking of the whole historical way of Ukrainian people, reflect the historical realities of existing sources, their publication and in using the national historiography.

The documents that reflect the history of Uman County Kiev province religious centers in 1793- 1917 years are quite dispersed.

The source base of scientific research problems are materials that stored in archival institutions, published materials (official documents of the royal government, local government, legislation, collections of documents, statistical materials, addresses, calendars, periodicals, publications). Sources of the Uman denominational life history were found in the Central State Historical Archives of Ukraine in Kiev, Kyiv Oblast State Archives, the NBU Institute of Manuscripts named after V. Vernadsky and in Uman Local History museum.

The all source base of entire issues is presented by the following groups:

1. Legal (regulations) acts published in The Complete Collection of Russian Empire Laws (2 and 3 collections) and individual volumes, royal decrees;

2. The secretary documentation. The main thesis's are supported with these documents which are conventionally divided into documentation of central government agencies, local authorities and reporting documentation.

The most common are produced documents by the consistory, spiritual departments, offices, rabbinate, deans, parish clergy and clergymen. In addition, the entry of the Uman County in a Kiev province ledged the deposition of archival documents in funds related to the history of religions in the region: the province and the county government, the governor-general government and the provincial statistical committee.

3. *Statistic materials: Kyiv Diocese statistical information, Kiev province statistic that supplied in the annual «Kiev province memorable books». Statistical materials provide the most complete and useful information about the Uman religious minorities condition.*

4. *Journals. In our investigation we used the leading journal of the Orthodox Church «Kiev diocesan journal», which housed a significant number of journalistic material, highlighted problems and prosper.: of the Orthodox Church and other faiths in the region and so on;*

5. *Informative materials: this group of sources includes calendars, address- calendars, memorab? books, reference books, guides, which were lodged analysis and materials from ethnic and religious: paintings in Uman District of the late nineteenth - early twentieth century.*

System research is promoted by the studying of the State Archives Kiev region funds: «Kyiv provincial government», «Office of the Kiev governor», «Kiev provincial building and road commission», «Ky~ Regional Committee (1835-1919 years.)», «Uman county government», «Talnovsky county government -

Small in number and scope, but essential to our research, are documents of the Institute of Manuscript National Library of Ukraine named Vernadsky funds, particular Uman collection, Novicki compilation.

An important source is the Church periodicals of the late nineteenth century, including «Kyev diocesan journal» that began to emerge from 1 March 1861.

Among the statistical sources and provincial all-out-diocesan publication reference and statistics nature. Among the many publications in Ukraine in the second half of the nineteenth century-early twentieth century the most important is the publication «Memorable Kyev province books» that was published serially and Kyiv Regional Committee from 1856 to 1915. They contain static material counting; of the province and the city of Kyiv. Kyiv Supplement address - calendar province.

Today through various objective and subjective circumstances plucked a small part of the general body of sources. Comprehensive analysis of the sources of different origin and species characteristics are further heuristic work permit to analyze with a sufficient degree of reliability confessional dimension of Uman County Kiev province in 1793—1917 years and realize its objectives.

We've analyzed the activity of the Russian imperial government that eliminated the structure. organization of the Uniate Church, weakened social economic Roman Catholics and social political situation of the Uman Jews, with the full support and have sustained the Orthodox Church in Uman, district. The conclusion about the importance of research into the history of religious centers of Uman are representativeness of sources of scientific problems was made.

Key words: acts, sources, books, transformation, confession, religion, church, Roman Catholic churches, synagogues, power, members of Orthodox Church, Roman Catholics, Greek Catholics, Jews. Hassidism.